

דוח הביקורת השנתי 63, המונח על שולחן הכנסת, עוסק בביקורת מערכת הביטחון על מרכיביה השונים - משרד הביטחון, צה"ל, התעשיות הביטחוניות וארגונים נוספים שיש להם השפעה על הפעילות בתחום הביטחון. הדוח נותן דגש בהיבטים הארגוניים, המינהליים והכלכליים של פעילות צה"ל ומשרד הביטחון, באכיפת החוק והסדר באזור יהודה ושומרון, וכמו כן בנושאים הקשורים בשמירה על איכות הסביבה, נוכח ההשפעה הניכרת של פעילות התעשיות הביטחוניות על זיהום הסביבה, שמשמעה סיכון שלום הציבור.

בפתח הדוח נושאים הנוגעים לפעילות משרד הביטחון. במשרד זה נבדקו הפיקוח על היצוא הביטחוני, ובכלל זה מתן רישיונות שיווק והפעולות שהמשרד נוקט כלפי היצואנים על מנת לקיים את הוראות חוק הפיקוח על יצוא ביטחוני, התשס"ז-2007; זאת בין היתר נוכח הציפיות של גורמים בין-לאומיים, שמדינת ישראל תקיים פיקוח בתחום זה, על פי נורמות בין-לאומיות ועל פי האינטרסים הלאומיים שלה. בביקורת, שנעשתה כחמש שנים לאחר כניסתו של החוק לתוקף, נמצאו ליקויים הנוגעים לאי-מימוש סמכות הפיקוח ולהיעדר פעולות אכיפה יזומות. כמו כן, חלק מהפעולות שהמשרד נוקט מכבידות על תהליכי העבודה ומקשות על היצואן ואף פוגעות בו.

נושא נוסף שנבדק הוא הבקרה על תקציב הביטחון, אשר נמצא במוקד תשומת הלב הציבורית. נעשתה ביקורת מעקב מורחבת על תיקון הליקויים שעלו בביקורות קודמות, ונבדק מימושו של כללים חדשים שנקבעו, לרבות בהחלטות הממשלה, בנושא הבקרה על השינויים בתקציב הביטחון. נמצאו ליקויים בסדרי הבקרה על השינויים בתקציב הביטחון בשנים 2010 ו-2011, שבאו לידי ביטוי באי-עמידה בכללים שנקבעו בהחלטת הממשלה ובבקרה רופפת של משרד האוצר על השינויים התקציביים שעושה אגף התקציבים במשרד הביטחון. במהלך שנת 2012 ננקטו אכן צעדים להגברת השקיפות ולשיפור הבקרה בתחום זה, אך ראוי שמשרד הביטחון ומשרד האוצר יגבשו בהתייעצות עם הוועדה המשותפת לתקציב הביטחון מתכונת פעולה מיטבית בנוגע לשינויים בתקציב הביטחון.

נושא מרכזי נוסף שמשרד מבקר המדינה המשיך בבדיקתו גם בשנה זו קשור בשמירה על הגנת הסביבה בתעשיות הביטחוניות. בביקורות קודמות עלו ליקויים מתמשכים בתחום זה. גם בדוח זה הועלו ליקויים, המסכנים את בריאות הציבור, בכל הנוגע לזיהום הקרקע ומי התהום במפעלי תעש. כמו כן נחשפה בקרה לקויה של המשרד לאיכות הסביבה על פעולות התעשייה האווירית בנושאי איכות הסביבה.

פרק מיוחד בדוח יוחד לאזור יהודה ושומרון (איו"ש), והוא עוסק בסוגיות בתיאום בין גופי אכיפת החוק באיו"ש וכן בפעילות יחידת הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש באיו"ש.

לאכיפת החוק באיו"ש יש השפעות ניכרות על כל תחומי החיים של האוכלוסייה הישראלית והפלסטינית - ובכלל זה התחומים הביטחוני, המדיני, הכלכלי והחברתי. על שמירת החוק והסדר אמונים צה"ל, המינהל האזרחי ומשטרת ישראל. נמצאו ליקויים חמורים ומתמשכים בתחום שיתוף הפעולה בין גופים אלה. אי-התיאום מביא לטיפול לקוי בשורה של עברות בתחומי התכנון והבנייה, גנבות מים, קידוחי מים בלתי חוקיים, פגיעה בהגנת הסביבה, שהיית פלסטינים שלא כחוק בתחומי היישובים הישראליים באיו"ש ואכיפת חוקי התעבורה. הממצאים מצביעים על תמונה

קשה בתחום אכיפת החוק באיו"ש ועל אווירה של "איש הישר בעיניו יעשה". כשל רב-מערכתי זה מחייב תשומת לב מיוחדת ומעורבות פעילה של שרי הממשלה הנוגעים בדבר בתיקון הליקויים.

בביקורת על הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש באיו"ש התגלו ליקויים, חלקם חמורים, המתמקדים בניהול כושל של אדמות מדינה ואדמות נטושות באיו"ש שהממונה מופקד עליהן. ליקויים אלו היו ידועים משך שנים רבות למינהל האזרחי, למינהל מקרקעי ישראל ולגורמים בכירים במשרדי הממשלה הרלוונטיים. פניות רבות אליהם בתחום זה לא זכו לטיפול ראוי, והבעיות לא באו לידי פתרון. התוצאה היא הפסד כספי מדינה בהיקף של מאות מיליוני ש"ח.

התייחסות מיוחדת ברצוני לייחד לביקורת בנושא היערכות העורף לשעת חירום, שהיא בחלקה ביקורת חוזרת בנושאים שבדק משרד מבקר המדינה לאחר מלחמת לבנון השנייה. לצד פעילותה המבורכת של הממשלה לשיפור התיאום בתחום זה באמצעות הקמת המשרד להגנת העורף ופעולות מיגון שונות, נמצא כי הממשלה עדיין לא יזמה הסדר חקיקתי מקיף מאוחד ומתואם, המרכז את ההוראות בדבר הטיפול בעורף בעתות חירום ומבהיר את מדרג הסמכויות ותחומי האחריות של כל אחד ממשרדי הממשלה והגופים הפועלים בתחום זה,

ובמיוחד של המשרד להגנת העורף. דבר זה נדרש כדי לסייע לקדם פעילות משולבת ומתואמת של משרד הביטחון והמשרד להגנת העורף בתחום הטיפול בעורף בעת חירום. ביקורת זו, שהיא גם ביקורת מעקב על דוחות קודמים, העלתה כי ליקויים ניכרים נוספים במוכנות העורף לשעת חירום טרם תוקנו.

הדוח עוסק בנושאים חשובים נוספים: כוח האדם במינהלת "חומה" שבמשרד הביטחון, הדין המשמעותי בצה"ל, רפואת השיניים בצה"ל והשימוש בכלי רכב לנהיגה עצמית במשרד הביטחון וצה"ל. בכל אלה נתגלו ליקויים המחייבים פיקוח ובקרה של הגורמים הבכירים האחראים, לשם תיקון מהיר של הליקויים.

מערכת הביטחון נמדדת בתחומי עשייה רבים ומגוונים, והמחוקק הטיל על מבקר המדינה לוודא שהיא פועלת על פי אמות המידה המצופות ממנה, תוך שמירה על מוכנות צה"ל ועל פעילות יעילה וחסכונית. משרד מבקר המדינה ימשיך בביקורת, כדי לעקוב אחר תיקון הליקויים שהתגלו בדוח. כמו כן יעמיק בשנים הקרובות את הביקורת במערכת הביטחון, האחראית לביטחון המדינה ותושביה ונמצאת בלב תשומת הלב הציבורית.

יוסף חיים שפירא, שופט (בדימ')

מבקר המדינה

ונציב תלונות הציבור

ירושלים, אב התשע"ג

יולי 2013